Kirjallinen asiantuntijalausunto valtioneuvoston ihmisoikeusselonteosta 8.3.2022

Yleistä

Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston ihmisoikeusselonteosta.

Selonteko on laaja ja hyvin laadittu. Se kartoittaa hyvin Suomen ihmisoikeustilannetta sekä kansainvälisessä politiikassa tehtävää ihmisoikeustyötä, niiden haasteita ja hyviä käytäntöjä.

Lapsen oikeuksien osalta selonteko viittaa Kansalliseen Lapsistrategiaan, jonka toimeenpanoa parhaillaan seuraamme. Lapsen oikeuksien näkökulmasta selonteossa olisi kuitenkin voinut vielä laajemmin käsitellä sitä, miten lasten yhdenvertaisuus ja eri väestöryhmiin kuuluvien lasten oikeudet ovat eri yhteyksissä toteutuneet.

Yksityiskohtaiset huomiot:

4.6. Yhdenvertaisuus koronapandemian hallinnassa

Koronapandemian aikana tehtiin useita ihmisten perusoikeuksia rajoittavia toimenpiteitä. Toimenpiteet kohdistuivat eri tavoin eri väestöryhmiin, kuten selonteossakin on todettu. Toimenpiteiden suunnittelussa kuultiin jonkin verran järjestöjä ja muita toimijoita vaikutusten arvioimiseksi, mutta esimerkiksi lapsivaikutusten arviointi jäi usein puolittaiseksi.

Pandemian aikana esimerkiksi yksinhuoltajien sekä lastaan tapaavien vanhempien tilanteet jäivät usein kokonaan huomioimatta. Suositukset ja rajoitukset kohdistuivat erityisen rajusti niihin perheisiin, joissa ei ole kahta vanhempaa samassa osoitteessa arkea jakamassa. Liikkumisvapauden rajoittamista harkittaessa oltiin päätymässä esimerkiksi lasten tapaamisten tai yhden vanhemman perheiden jaksamisen kannalta hyvin ongelmalliseen kotitalouden määritelmään. Onneksi tätä ei tarvinnut ottaa käyttöön, mutta valmisteluvaiheessa tehdyt ratkaisut indikoivat, ettei lainsäätäjällä aina ole käsitystä siitä, minkälainen perheiden arjen todellisuus on.

Etenkin rajusti lasten ja perheiden perusoikeuksiin kohdistuvia toimenpiteitä tulisi jatkossa vastaavissa tilanteissa arvioida huolellisesti ja asianosaisia laajasti kuullen. Perhekäsityksen, jolle ratkaisut perustuvat, tulisi perustua laajaan perheen ja perhesuhteiden määritelmään ja ratkaisut tulisi tehdä tietoisena siitä, miten ne eri perhetilanteissa vaikuttavat.

5.1. Syrjivien rakenteiden purkaminen

Verkosto painottaa, että syrjivien rakenteiden purkamisessa olisi ensiarvoisen tärkeää, että viranomaiset näyttäisivät omassa toiminnassaan mallia ja

kehittäisivät hyviä käytäntöjä. Esimerkiksi aktiivisesti itse vastustamalla työelämän syrjintää tilanteissa, jotka kohdistuvat maahanmuuttajataustaisiin tai niihin, jotka muuten poikkeavat jotenkin normeista tai valtavirrasta (nimi, sukupuolen ilmaisu jne).

Viranomaisten oman tietoisuuden lisääminen moninaisuuden näkökulmasta on erittäin kannatettavaa. Myös representaatioilla ja esimerkeillä on väliä sen kannalta, kokevatko ihmiset, että heillä on mahdollisuus päästä kaikenlaisiin tehtäviin.

Verkosto on tyytyväinen rasismin vastaisen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelman tavoitteisiin. Niiden toimeenpanoon ja seurantaan tulee panostaa riittävästi resursseja.

Tiedon kerääminen syrjinnästä

Tieto on hyvä väline rasismin ja syrjinnän torjumiseksi. Tiedonkeruun tarkoitus on kartoittaa ilmiön laajuutta sekä tehdä rasismista ja syrjinnästä näkyvää. Ilman laadukasta tiedonkeruuta rasismin laajuus ja sen eri ilmentymät jäävät piiloon.

Tiedonkeruun kehittämisen yhteydessä tulisi mahdollistaa myös väestötietojärjestelmän muutos siten, että järjestelmään voisi rekisteröidä useamman kuin yhden äidinkielen. Tämä auttaisi paitsi syrjinnän torjumisessa, myös esimerkiksi kuntien opetuksen ja varhaiskasvatuksen suunnittelussa. Kahden tai useamman äidinkielen rekisteröinnin mahdollisuus on esillä myös hallituksen kielipoliittisessa ohjelmassa, ja tätä asiaa on syytä edistää järjestelmällisesti.

Tiedon kerääminen myös sateenkaari-ihmisiin kohdistuvista viharikoksista ja väkivallasta on ensiarvoisen tärkeää ilmiön laajuuden ja kehityssuuntien tunnistamiseksi. Erityisesti transihmisiin kohdistuvien viharikosten ja väkivallan voi pelätä lisääntyvän sitä myötä, kun yhteiskunnallinen keskustelu transihmisten oikeuksista lisääntyy. Poliisin valmiutta tunnistaa sateenkaari-ihmisiin kohdistuvia viharikoksia on vahvistettava.

5.2. Osallisuuden ja yhdenvertaisten osallistumisoikeuksien vahvistaminen

Selonteossa kiinnitetään hyvin huomiota ikääntyvän väestön osallisuuden haasteisiin digitalisaation osalta. Digitaalisissa palveluissa olisi huomioitava

myös maahanmuuttajien tilanteet. Huomiota olisi kiinnitettävä esimerkiksi selkokielisyyteen ja riittäviin kieliversioihin, jotta osallistuminen olisi mahdollista niillekin, jotka eivät suomea vielä osaa.
Samalla on huomioitava esteet, jotka liittyvät esimerkiksi tunnistautumisen takana oleviin rakenteisiin. Henkilöillä, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää vahvaa tunnistautumista, on haasteita monenlaisten erilaisten tärkeiden järjestelmien käyttämisessä. Jotta voi tuntea osallisuutta yhteiskunnassa, jokaisella pitää olla aidosti mahdollisuus osallistua ja pääsy yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

Osallisuuden kysymykset korostuvat myös eron jälkeisen vanhemmuuden rakentamisessa. Erityistä huomiota erilaisten sähköisten ja myös fyysisesti toteutuvien palvelujen kehittämisessä tulisi kiinnittää siihen, että ne ovat lapsen molempien vanhempien saavutettavissa myös vanhempien eron jälkeen tai jos vanhemmat muuten asuvat eri osoitteissa.

Kansalaisyhteiskunnalle ja kansalaisjärjestöjen edustajille tulee taata päätöksenteossa merkitykselliset vaikutus- ja osallistumismahdollisuudet. Tällä hallituskaudella on supistettu olennaisella tavalla esimerkiksi järjestöjen kuulemista lainsäädännön valmistelussa, mikä on huolestuttava suunta. Myös järjestöjen osallistumisessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että osallistumismahdollisuudet ovat kaikille saavutettavat, vaikka suomen kielen taito ei olisi vielä kovin vahvalla tasolla.

Perheen yhdistäminen

Lapsen oikeus vanhempiinsa tulisi huomioida Maahanmuuttoviraston toiminnassa nykyistä järjestelmällisemmin ja paremmin. Tässä olisi huomioitava paitsi selonteossa mainituissa perheenyhdistämistapauksissa, myös laajemmin tapauksissa, joissa lapsi on erotettu vanhemmastaan tai vanhemmistaan, ja vanhempi on ulkomailla. Perheen yhdistämisen osalta pitäisi tehdä tältä osin järjestelmällinen lapsivaikutusten arviointi ja huomioida myös tilanteet, joissa lapsen vanhempi karkotetaan Suomesta, mutta lapsi jää Suomeen. Esimerkiksi videoyhteyden ei voida katsoa olevan riittävä tapa ylläpitää yhteyttä lapseen, vaikka vanhemmalla ei ole oleskelulupaa Suomessa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on tehnyt selvityksen lapsen oikeuksien toteutumisesta perheenyhdistämispäätöksissä, ja yksi valtuutetun kahdeksasta suosituksesta on maahantulosäännösten kiertämistä koskevan säädöksen muuttaminen. Verkosto on samaa mieltä valtuutetun kanssa

seuraavasta huomiosta:

- Maahantulosäännösten kiertämistä koskeva säännös on tällä hetkellä säännelty siten, että sitä soveltamalla voidaan merkittävästi rajoittaa jopa kansainvälistä suojelua saaneiden lasten perustavaa laatua olevaa perus- ja ihmisoikeutta – oikeutta elää yhdessä perheensä kanssa. (https://syrjinta.fi/-/yhdenvertaisuusvaltuutetun-selvitys-lapsen-oikeudet-eivat-toteudu-perheenyhdistamispaatoksissa)

5.3. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen

Selonteossa otetaan hyvin kantaa seksuaali- ja lisääntymisterveydellisten oikeuksien toteutumiseen Suomessa ja kansainvälisesti. Suomessa tähän kysymykseen liittyy olennaisesti hedelmöityshoitojen saatavuus julkisten terveyspalvelujen puitteissa. Hoitojen saatavuudessa etenkin julkisella puolella on nyt sekä alueellisia eroja että suuria haasteita hoitojen resursoinnin osalta.

Monissa sairaanhoitopiireissä hoidon saamisen todellinen ikäraja on ilmoitettua ikärajaa olennaisesti alempi, eikä hoitoon oteta esimerkiksi enää 38 vuotta täyttäneitä, koska hoitoja ei ehditä aloittaa.
Lisäksi hoitojen saatavuus esimerkiksi transihmisten osalta on julkisessa terveydenhuollossa edelleen kyseenalaista ja vaihtelevaa. Siinä missä on tärkeää edistää seksuaali- ja lisääntymisterveyttä kansainvälisessä yhteistyössä, näiden teemojen ongelmia myöskään kotimaassa ei sovi unohtaa.

Perheväkivallan torjumisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin, kuten perheväkivaltaan tilanteessa, jossa joku perheenjäsen ei puhu hyvin suomea. Myös samaa sukupuolta olevien perheissä tapahtuvaan perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota.

Lisätietoja:

Anna Moring
Johtava asiantuntija
Monimuotoiset perheet -verkosto
050 3750832
anna.moring@monimuotoisetperheet.fi